

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA IMOM AL-BUXORIY HADISLARINI O'RGANISH JARAYONINI TASHKILIY- PEDAGOGIK ASOSLARI

Razzaqov Bilimjon Begijon o'g'li

Osiyo Xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Islom ta'limi sohasida hadislarini o'rganish o'quvchilarning axloqiy va ma'naviy rivojlanishini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Hadis to'plamlarida qayd etilgan Muhammad Payg'ambarning (sollallohu alayhi vasallam) ta'limotlari Islomni tushunish va unga amal qilish uchun muhim hisoblanadi. Imom Al-Buxoriyning haqiqiyliги va ishonchliligi bilan keng e'tirof etilgan Sahih Al-Buxoriy to'plami hadislarining eng hurmatli to'plamlari qatoriga kiradi. Umumiy o'rta ta'lim maktablari sharoitida Imom Al-Buxoriy hadislarini o'rganish jarayoni samarali o'rganish va tushunishni ta'minlash uchun muayyan tashkiliy-pedagogik tamoyillarga rioya qilishni talab qiladi.

Kalit so'zlar: Imom buxoriy, hayoti, muhaddislar, safarlar, Qur'on, hadislar

Kirish: Buxoriy, Imom al-Buxoriy (haqiqiy ismi Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil ibn Ibrohim al Buxoriy) (810.21.7, Buxoro — 870.31.8, Samarqand yaqinidagi Xartang qishlog'i) Islom olamining yirik mutafakkiri bo'lgan. Muhaddislarining imomi hadis ilmining sultoni deb ham ataladi. Uning otasi Ismoil o'z davrining yetuk muhaddisi, uning shogirdi va ishonchli kishisi molik ibn Alasva tijorat ishlari bilan shug'ullangan.

Onasi taqvodor, dono ayol edi. Otasi vafot etganida, uning tarbiyasi onasiga tushdi. 5-6 yoshidan boshlab u Islom ilmlarini, Muhammad hadislarini o'rganishni va yodlashni boshlaydi. Taniqli muhaddislar Doxiliy, Muhammad Ibn Salom Poykandiy, Muhammad Ibn Yusuf Poykandiy, Abdulloh ibn Muhammad Masnadiy va boshqalardan saboq olishgan. Uzoq vaqt davomida muhaddislar sayohatga chiqishdan oldin o'z vatanlarida roviylardan bitta hadis qoldirmasdan yozib olishlari mumkin edi va shundan keyingina boshqa shahar yoki mamlakatga sayohatga chiqishardi.

Buxoriy 16 yoshigacha o'z vatanining mashoyxlaridan hadis eshitgan va yozib olgan va xalifalikning turli viloyatlari tomon yo'l olgan. 825 yilda Buxoriy onasi va akasi Ahmad bilan Makkaga Haj ibodatini o'qish uchun kelgan. Onasi va ukasini Buxoroga qaytarib, o'zi Makkada qoladi. Bu yerda ishlaydigan olimlarning ilmiy yig'ilishida qatnashadi. 827 yilda Madinaga boradi. Madinadagi mashhur ulamolardan Ibrohim Ibn Munzir, Mutrif ibn Abdulloh, Ibrohim ibn Hamza va boshqalar bilan muloqotda bo'lib, ulardan hadis bo'yicha saboq olgan.

Bu vaqtda Rasulullohning hamrohlari va sahobalarning izdoshlari turli mamlakatlarga tarqalib ketishdi. Bunday sharoitda Muhammadning hadislarini to'plash turli shahar va mamlakatlarga borishni talab qiladi. Bir necha tarixchilarga ko'ra, Imom Buxoriyning Hijoz, Makka, Madina, Toif, Jiddaga qilgan safarlari 6 yil davom etgan. Keyin u Basra, Kufa va Bag'dod tomonlarga sayohat qiladi.

Shom va Misrga o'tadi. Bundan tashqari, u Xuroson, Marv, Balx, Hirot, Nishopur, Ray, Jibol kabi shaharlarda bo'lib, bu shaharlardagi olimlardan o'rgangan va hadislarini to'plagan. Imom Buxoriy asarlarining eng mashhuri "Al-Jome' As-Sahih" dir. Undan tashqari, u hadis ilmi asoslaridan tarixiy voqealar va shaxslarni chuqur tahlil qilishni ta'minlaydigan bir qator fanlarga oid juda muhim kitoblarni yozgan. Imom Buxoriy "Al-Jome' as-sahih", "Al-adab almufrad", "at-tarix al-kabir", "at-tarix assag'ir", "at-tarix al-Avsat", "At-tarix al-avsat", "At-tafsir al-kabir", "Birrul ota", "Asmo as-sahoba", "Kunyas" kabi kitoblar muallifi.

Ular orasida" Al-Jome 'as-sahih" asari Islom olamida Qur'ondan keyingi eng muhim manba sifatida hurmatga sazovor manbadir."AlJome' as-sahih" asari Imom Buxoriyning hadislar to'plami haqidagi shartlari boshqa muhaddislarnikiga qaraganda aniqroq bo'lganligi tufayli "eng ishonchli hadis yig'uvchi" unvoniga sazovor bo'ldi. Muhaddislar hadis ravvinlari bilan o'zaro uchrashish ehtimoli bo'lsa, qoniqishgan, ammo Imom Buxoriy ham eshitgan hadis ravvinlari uchrashganligini alohida ko'rgan guvohning iqror bo'lishini ta'minlagan.

Bunday holat boshqa muhaddislarda uchramaydi. Hofiz Ibn Hajar Asqaloniylar hisobiga ko'ra, "Al-Jome ' as-sahih"dagi hadislar soni 7397 tani tashkil etadi. Bular orasida takrorlashlar soni 2602 tani tashkil qiladi. Eslatmalar, Roviya ixtilofi va qo'shimchalar kitobda keltirilgan 9082 hadisni qo'shadi. Hadislarni to'plash va ularga ma'lum bir tartib berish, asosan, 8-asrning ikkinchi yarmidan boshlab, eng bilimdon, katta hayotiy tajribaga ega bo'lgan (muhaddis) tomonidan turli fanlarning asoslarini mukammal o'rgangan. VIII-XI asrlarda hadis ilmiga to'rt yuzdan ortiq muhaddis jalb qilingan. Bu bilimlarni o'rganishning o'ziga xos sohasi bo'lib, "hadis ilmi" nomi bilan olib borilgan.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida Imom Al-Buxoriy hadislarini o'rganishning tashkiliy jihatidan mavzuni maktab o'quv dasturiga kiritishni o'z ichiga oladi. Bu hadislarini o'rganish uchun ajratilgan vaqtni, shuningdek tegishli materiallar va manbalarni maktabning ta'lim doirasiga kiritishni talab qiladi. Bundan tashqari, hadislarini o'rganishni joriy etish uchun o'quvchilarning bilim va hissiy tayyorgarligini hisobga olgan holda, Sahih Al-Buxoriyda qayd etilgan Muhammad payg'ambar (sollallohu alayhi vasallam) ta'limotlari bilan shug'ullanishga munosib baholashni tanlashni diqqat bilan ko'rib chiqish kerak.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida Imom Al-Buxoriy hadislarini o'rganishning pedagogik tamoyillari ham tashkiliy jihatlardan tashqari muhim ahamiyat kasb etadi. Qo'llaniladigan o'qitish usullari talabalarning yoshi va yetukligiga moslashtirilishi kerak, bu esa tarkibni qulay va qiziqarli tarzda taqdim etilishini ta'minlaydi. Bu hadislarini chuqurroq tushunishga va ularning talabalar hayotiga aloqadorligini ta'minlash uchun guruh

muhokamalari, rol o'ynash va multimedia taqdimotlari kabi interfaol va ishtirok etuvchi o'quv tadbirlaridan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin.

Bundan tashqari, pedagogik yondashuv tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishni ta'kidlashi, talabalarni Imom Al-Buxoriy ta'limotlarini o'z tajribalari va e'tiqodlari nuqtai nazaridan tahlil qilish va baholashga undashi kerak. Bunga talabalarni hadislarning axloqiy oqibatlarini to'g'risida fikr yuritishga undaydigan ochiq savollar, amaliy tadqiqotlar va hayotiy stsenariylardan foydalanish orqali erishish mumkin. O'qituvchilar izlanish va introspeksiya ruhini tarbiyalash orqali talabalarga Sahih Al-Buxoriyda mavjud bo'lgan donolik va yo'l-yo'riqlarni o'zlashtirishga imkon beradi va bu ta'limotlarni kundalik hayotlarida qo'llashga imkon beradi.

Imom Al-Buxoriy hadislarini o'rganishning pedagogik tamoyillari hadislarning muqaddas tabiatiga hurmat va ehtirom ko'rsatishni birinchi o'ringa qo'yishi kerak. Bu ma'naviy aloqa va kamtarlik hissini uyg'otadigan, o'quvchilarda Muhammad payg'ambarning (sollallohu alayhi vasallam) sahih Al-Buxoriy orqali yetkazgan donoligi va yo'l-yo'riqlariga chuqur minnatdorlik uyg'otadigan o'quv muhitini yaratishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar samimiylilik va sadoqat muhitini rivojlantirishga intilishlari kerak, bu yerda talabalar hadislarni o'rganishga hayrat va ehtirom hissi bilan yondashadilar, bu ta'limotlarning shaxsiy va ma'naviy rivojlanishiga chuqur ta'sirini anglaydilar.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim maktablarida Imom Al-Buxoriy hadislarini o'rganish jarayoni ham tashkiliy, ham pedagogik tamoyillarni diqqat bilan ko'rib chiqishni taqozo etadi. Hadislarni o'rganishni maktab o'quv dasturiga kiritish va o'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlarini qondiradigan samarali o'qitish usullarini qo'llash orqali o'qituvchilar mazmunli va o'zgaruvchan ta'lim tajribasini osonlashtirishi mumkin. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlashga urg'u berish, hurmat tuyg'usini tarbiyalash va Sahih Al-Buxoriy ta'limotlarini amalda qo'llashga ko'maklashish orqali o'qituvchilar o'quvchilarda

hadislarni chuqur anglash va qadrlashni rivojlantirish, shu orqali ularning ma'naviy-axloqiy rivojlanishini boyitishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sahih-al-Buxoriy, Babo man So'ela Elman Va Howa Mushta'el Fi Hadisihi, 1-jild, 14-bet.
2. Sahih-al-Buxoriy, Bobo Tvarhul Imomi-Al.Masalati Ala Sahobihi Liyoxtabira Ma Enda hum min-Al-Ilm, jild: 13, 134-bet.
3. Seligman, ME (2002). Haqiqiy Baxt:th dan foydalanishe Yangi Ijobiy PsixologiyauchunO'zingni angla Potentsial uchunBardoshliBajarish. Nyu-York: erkin matbuot.
4. Teobald, M.A. (2006). Oshirishtalaba sifatidamotivatsiya: strategiyalaro'rta uchunva ho'rta maktabo'qituvchilar. Ming Oaks:Corwin Pres
5. Sembilan, JA (2016). Keunggulan Imom Al-Buxoriy. Seremban: Majlis Agama Islom Negeri Sembilan.